

EPÄVARMUUDEN AIKA JA LUOTTAMUKSEN VOIMA

Öppningstal vid kyrkomötet 3.11.2020

Ärkebiskop Tapio Luoma

Tämä on merkittävä päivä. Enkä nyt tarkoita vain sitä, että kirkolliskokousviikon syysistuntoaika alkaa. Käsiteltävänä on toki jälleen suuria ja kauaskantoisia asioita. Tämän päivän merkitys on kuitenkin laajempi sen vuoksi, mitä tapahtuu Atlantin valtameren toisella puolella Yhdysvalloissa. Maailmalla on seurattu jännityksen vallassa, kumpi mahtaa voittaa vaalit, presidentti Donald Trump vai senaattori Joe Biden? Vaaleja on pidetty tällä kertaa erityisen tärkeinä, koska monet uskovat niiden ratkaisevan, palaavatko ennakoitavuus ja luotettavuus Yhdysvaltain sisä- ja ulkopoliittiseen.

Yhdysvaltain presidentinvaalit, niitä edeltänyt keskustelu sekä istuvan presidentin edesottamukset ja tapa toimia kuvastavat osaltaan maailmaa, jossa elämme. Epävarmuuden tunne on vahvistunut, syventynyt ja yleistynyt. Arvaamattomuus on vienyt tilaa ennakoitavuudelta, toden ja valheen raja on himmentynyt, kovaääninen ja karkea retoriikka on peittänyt alleen pyrkimykset vuoropuheluun ja yhteisymmärrykseen. Epävarmuuden aika on synnyttänyt levottomuutta ja jopa pelkoa.

Epävarmuuden syynä eivät tietenkään ole yksinomaan suurvaltojen johtajat. Heidän asemansa ja toimensa ovat yhtä lailla epävarmuuden tuote kuin sen syy. Epätietoisuus tulevasta saa kaipaamaan vahvoja johtajia. Oma kysymyksensä on, mitä vahvuudella pohjimmiltaan tarkoitetaan ja millaista vahvuutta valittu johtaja pystyy tarjoamaan.

Det amerikanska presidentvalet, diskussionen som föregår valet samt den sittande presidentens förhållanden och sätt att agera beskriver den värld vi lever i. Känslan av osäkerhet har blivit starkare, djupare och mera utbredd. Oberäkneligheten har trängt undan förutsägbarheten, gränsen mellan lögn och verklighet har blivit otydlig, den högljudda och grova retoriken har kört över försöken till dialog och samförstånd. Osäkerhetens tid har lett till rastlöshet och till och med rädsla.

Osäkerheten beror naturligtvis inte enbart på stormakternas ledare. Deras ställning och agerande är lika mycket en produkt av osäkerheten som en orsak till den. Ovissheten om framtiden gör att man saknar starka ledare. En annan fråga är vad man egentligen menar med styrka och vilken slags styrka den valda ledaren kan erbjuda.

Epävarmuus, jota karkottamaan vahvoja johtajia kaivataan, kumpuaa monesta lähteestä. Ilmastonmuutos ja sen vaikutukset planeettamme elinkelpoisuuteen herättävät levottomuutta. Turvapaikanhakijoiden saapuminen rikkaiden länsimaiden rajoille paljastaa yhteiskuntaan pesiytyneen pelon kaikkea vierasta ja outoa kohtaan. Brexit, eli Yhdistyneen kuningaskunnan irrottautuminen Euroopan Unionista, heijastelee muissakin maissa tuttua populististen liikkeiden viestiä, että epävarmuudesta selvitään parhaiten yksin. Vaikka kokemus koronapandemiasta yhdistää yli rajojen, se myös estää normaalia kanssakäymistä, pakottaa vaativiin digiloikkiin ja saa tulevaisuuden näyttämään entistä epävarmemmalta.

Kokemus ennenkuulumattomasta epävarmuudesta on ymmärrettävä. Samalla on kuitenkin hyödyllistä asettaa nykyinen epävarmuuden aikamme laajempaan historialliseen perspektiiviin. Tämä ei ole ensimmäinen kerta ihmiskunnan historiassa, kun kokemus epävarmuudesta tulevaisuudesta jaetaan laajalti. Silmäys oman maamme historiaan paljastaa, millaisten epävarmuustekijöiden kanssa meitä edeltäneet sukupolvet ovat joutuneet tulemaan toimeen. On vain niin, että jokainen sukupolvi kokee oman aikansa ainutlaatuisena. Tunnistamme oman epävarmuutemme, mutta emme sitä epävarmuutta, joka vaivasi suomalaisia menneinä vuosikymmeninä ja vuosisatoina. Siihen verrattuna viimeiset vuosikymmenet ovat

maassamme ja maailmalla olleet jopa poikkeuksellisen vakaita. Ehkä juuri siksi nykyinen epävarmuus tuntuu meistä oudolta. Ehdimme tottua siihen, että maailma oli hetken vakaa ja ennakoitava.

Epävarmuus on ikävä tunne ja tietoisuuden tila. Usein lääkkeeksi tarjotaan sen vastakohtaa, täydellistä varmuutta. Mitä enemmän epävarmuutta on ilmassa, sitä vahvempia varmuutta uhkuvia ääniä alkaa kuulua. Havainnot yleisen keskusteluilmapiirin kovenemisesta, karkeasta retoriikasta ja suoranaisestä vihapuheesta herättävät kysymyksen, minne on katoamassa kyky vuoropuheluun, joskus tiukkaan mutta yhtä kaikki asialliseen ajatustenvaihtoon, jossa etsitään aitoa yhteisymmärrystä. Kun toisistaan poikkeavat näkökannat esitetään periksiantamattomalla varmuudella, ne törmäävät väistämättä yhteen ja poteroituvat kukin omaan toisilta suljettuun maailmaansa.

Epävarmuus ei tällä tavalla katoa vaan pikemminkin vahvistuu. Hämmennys lisääntyy, kun toisensa poissulkevat totuudet ottavat voimansa tunnossa mittaa toisistaan, tuomitsevat toisensa ja pitävät kukin itseään ainoana hyväksyttävänä vaihtoehtona. Horjumattoman itsevarmuuden vallassa nämä vaihtoehtoiset totuudet törmäävät toisiinsa sosiaalisessa mediassa, eduskunnan istuntosalissa, huoltoasemabaarien kahvipöydissä ja hengellisissä keskusteluissakin, myös kirkossa. Pahimmillaan toisinajattelijat halutaan nujertaa kertakaikkisesti ja lopullisesti. Vihapuhe ei mitätöi vain toisenlaista mielipidettä vaan myös sen esittäjän, ja tulee sanoneeksi: ”Olisi parempi, että sinua ja ajatuksiasi ei olisi ollenkaan olemassa.”

Osäkerheten försvinner inte genom att olika ståndpunkter hårdnackat framförs som det enda rätta, snarare förstärks den. Förvirringen ökar, när ömsesidigt uteslutande sanningar kämpar om makten, dömer ut varandra och betraktar sig själva som det enda godtagbara alternativet. Besatta av en orubblig självsäkerhet drabbar dessa alternativa sanningar samman i sociala medier, i riksdagens plenisal, runt bensinstationernas kaffebord och i andliga diskussioner, också inom kyrkan. I värsta fall vill man bryta ner oliktänkarna fullständigt och slutgiltigt. Hatretoriken omintetgör inte bara den avvikande åsikten utan också personen som står för den, genom att säga: ”Det vore bättre om du och dina tankar inte alls existerade.”

Ylenpalttisesta varmuudesta ei ole lääkkeeksi epävarmuuden vaivaan. Näin on ensinnäkin jo siksi, että ihmisten maailma hylkii matemaattista varmuutta. Siellä kaikki ei ole likimainkaan yhtä selvää kuin se, että yksi plus yksi on kaksi. Kun keskustellaan ihmisestä, yhteiskunnasta, moraalista ja tulevaisuudesta, asioita ei voi esittää matemaattisina kaavoina. Kaikkiin kysymyksiin ei ole yksinkertaisia, saati varmoja vastauksia.”

Toiseksi pelkkä varmuuteen tarrautuminen ei pidemmän päälle riitä hälventämään epävarmuuden aiheuttamaa pelkoa. Voi käydä jopa päinvastoin, kun varmuudestaan riippuvainen joutuu pelkäämään vielä sitäkin, että-menettää varmuutensa ja joutuu tarkistamaan näkökantojaan. Seurauksena on entistä pakonomaisempi takertuminen sellaiseen, mitä itsekin jo epäilee.

Kolmas itsetarkoituksellisen varmuuden ongelma on, että se ei välttämättä perustu siihen, mikä on totta. Varmuus ei ole sama asia kuin totuus. Kun kaikki huomio kiinnittyy varmuuden etsimiseen, totuus voi jäädä vähemmälle huomiolle. Salaliittoteoriat rakentavat sinänsä järkeenkäyviä, selkeitä ja helposti omaksuttavia selityksiä monimutkaisiin ja vaikeasti hahmotettaviin ilmiöihin. Ne esittävät juonenkulkuja vakuuttavasti ja varman tuntuisesti mutta valheellisesti. Varmuuden pitäisi aina perustua totuuteen, mutta totuutta ei voi johtaa ja kehittää varmuudesta.

Ei varmuus suinkaan läpeensä huono asia ole. Sen varassa tehdään ratkaisuja ja valintoja aivan arkipäivän elämässä. Varmuudella on ihmisen elämässä oma tärkeä paikkansa. Ennalta tuntemattomissa ja monimutkaisissa tilanteissa epävarmuuden peittäminen itsevarmalla käytöksellä tai sokealla uskolla ei kuitenkaan auta. Pikemminkin se saa sulkeutumaan ja kääntymään sisäänpäin silloin, kun olisi tärkeää

katsoa ympärilleen ja oppia uutta. Kokonaiskuva hämärtyy, kun todellisuus hyväksytään vain niiltä osin kuin se osuu yksiin omien varmuuksien kanssa.

Parempi ja luovempi vastaus epävarmuuden haasteeseen on luottamus oppimisen, harkintakyvyn ja yhteistyön voimaan. Tällainen luottamus tulee toimeen myös vielä tuntemattomien tekijöiden kanssa ja pystyy siksi asennoitumaan tulevaisuuteen valoisasti. Vaikkei voikaan olla varma siitä, mitä tuleman pitää, sen on valmis kohtaamaan, kun tietää, että vaikeuksista voi selvitä. Se, joka luottaa, on valmis ottamaan riskejä, vaikka pettymyksiä tuleekin eivätkä asiat aina etene niin kuin toivoisi.

Kirkkaimmin luottamuksen voima tulee näkyviin ihmisten välisissä suhteissa. Jos tuntemattomasta ihmisestä on pakko olla täysin varma, hän näyttäytyy helposti uhkana, jonka kanssa on syytä olla varuillaan. Luottamus sen sijaan pitää yllä avoimuutta keskinäiseen yhteyteen. Siinä, missä varmuus vaatii muureja, luottamus kantaa yli rajojen tuntemattomammillekin tienoille. Varmuudesta riippuvaisen turvallisuudentunteen pohjalla on haavoittuvuuden pelko. Luottamuksen varaan rakentuva turvallisuudentunne ei hätkähdä haavoittuvuuttaan ja on valmis laittamaan itsensä alttiiksi.

On inhimillistä reagoida epävarmuuteen varmuutta etsimällä. Se tuntuu luonnolliselta keinolta pitää yllä turvallisuuden, järjestyksen ja ennakoitavuuden tunnetta. Epävarmuutta on kuitenkin opittava sietämään – myös kirkossa. Erityisen tärkeää se on kirkolliskokouksessa, jonka on tehtävä vastuullisia päätöksiä ihmiselämän monimutkaisuuden ja tuntemattoman tulevaisuuden edessä.

On aivan olennainen kysymys, millä tavalla me kirkossa etsimme turvallista tietä eteenpäin epävarmuuden leimaamassa ajassamme. Vaadimmeko varmuutta vai turvaammeko luottamukseen? Minä haluan valita luottamuksen. Kuten sanottu, ei varmuuskaan aina yksinomaan pahaksi ole. Kirkon elämässä on asioita ja tilanteita, joissa varmuus on saavutettavissa ja suotavaa. Siihen pääseminen edellyttää kuitenkin luottamusta, luottamusta itseemme, luottamusta toisiimme, luottamusta tulevaisuuteen, luottamusta Jumalaan.

En ytterst väsentlig fråga är hur vi inom kyrkan söker en trygg väg framåt i vår tid som präglas av osäkerhet. Kräver vi säkerhet eller förlitar vi oss på tillförsikt? Jag vill välja tillförsikten. Som sagt, säkerhet är inte alltigenom dåligt. I kyrkans liv finns frågor och situationer, där säkerheten är uppnåelig och önskvärd. För att nå dit krävs ändå tillförsikt, tillförsikt till oss själva, tillförsikt till varandra, tillförsikt till framtiden, tillförsikt till Gud.

Hyvät kirkolliskokousedustajat. Epävarmuus on osa elämäämme, osa Jumalan luomaa todellisuutta. Sitä ei mikään vaalitulostai kukaan johtaja poista.

Suuret ja pienet, omia läheisiämme ja koko ihmiskuntaa koskettavat huolet pysyvät ajatuksissamme. Niin tervetullutta kuin varmuus olisikin, vain luottamus pystyy tehokkaasti sitomaan meidät yhteen, kun etsimme tietä tulevaisuuteen.

Juuri ennen kärsimistään, suuren epävarmuuden ja arvaamattoman tulevaisuuden kynnyksellä Herramme Jeesus puhui seuraajilleen luottamuksen merkityksestä: *”Minä annan teille uuden käskyn: rakastakaa toisianne! Niin kuin minä olen rakastanut teitä, rakastakaa tekin toistanne.”* (Joh. 13:34)

”Ett nytt bud ger jag er: att ni skall älska varandra. Så som jag har älskat er skall också ni älska varandra.” (Joh 13:34).

Näillä sanoilla avaan kirkolliskokouksen tämänsykyisen istuntokauden ja toivotan teille Jumalan siunausta edustajantehtäväänne.